

Віталій Масненко

**БОГДАНІВСЬКІ ЧИТАННЯ ЯК НАУКОВО-ДОСЛІДНА
ПРАКТИКА МОЛОДИХ ІСТОРИКІВ
(замість передмови)**

Від 2003 р. у Черкаському національному університеті ім. Богдана Хмельницького проводиться наукова конференція для молодих істориків «Богданівські читання». Традиційно тематика читань охоплює висвітлення широкого кола питань історії України різних періодів, всесвітньої історії, історіографії, джерелознавства, археології, етнології, історії освіти та науки тощо. Втім основний фокус обговорень зосереджується на постаті Богдана Хмельницького та проблематиці його доби – становлення ранньомодерної української спільноти та державності. При цьому реалізується така модель наукового спілкування, яка поєднує досвід знайомих учених української минувшини та інтерес до наукових пошуків молодих дослідників. Останні мали можливість почути доповіді й поспілкуватися з Юрієм Мициком, Тарасом Чухлібом, Дмитром Вирським, Кирилом Галушком, Пшимиславом Новаковським (Польща) та ін. Тому «Богданівські читання» цілком можна вважати своєрідною «зимовою школою» для молодих істориків.

Крім того, варто згадати, що «Богданівські читання» проводяться за активною організаційною підтримкою громадських наукових організацій: Осередку НТШ у Черкасах та його молодіжного відгалуження – Студентського наукового товариства (СНТ). Зокрема, матеріали перших п'яти Читань за 2003–2008 рр. були опубліковані у виданнях «Записки Студентського наукового товариства» та «Записках Осередку Наукового товариства ім. Шевченка у Черкасах» [1; 2]. Авторами публікацій були здебільшого студенти й аспіранти з багатьох університетських центрів України.

Цікаво, що серед постійних учасників Читань були, на той час, студенти й аспіранти історичного факультету Черкаського національного університету (тепер ННІ міжнародних відносин, історії та філософії) Сергій Шамара, Ігор Волошин, Оксана Медалієва (Силка), Вікторія Калінчик (Кіреєва), Андрій Касян, Анна Новак, Світлана Обрусна, Людмила Алексашкіна, Ольга Колосова та ін. На нинішній час ними захищені кандидатські і докторські дисертації, перші результати яких оприлюднювалися, зокрема й у вказаних публікаціях. Тут також торували свій шлях у науку О. Пашковський, О. Захаренко, С. Джолос, В. Скальський О. Розигаєв, Ю. Волинець і багато інших молодих дослідників.

Починаючи від Шостих Богданівських читань (2010 р.), матеріали конференції виходять окремими виданнями [3; 4; 5; 6; 7].

10–11 грудня 2020 р. за ініціативи кафедри історії України ЧНУ відбулися XI Богданівські читання, присвячені 425-річчю Великого Гетьмана та 100-річчю Черкаського національного університету. Модератором пленарного засідання був завідувач кафедри Віталій Масненко.

З привітанням до учасників звернувся проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності університету Сергій Корновенко, який наголосив на важливості заходу: «Сьогодні надзвичайно актуальним є осмислення минувшини. Розуміння її є дороговказом при будівництві майбутнього. Ми – сучасники української державності, які зберігають традиції й водночас розробляють моделі перспективного розвитку. А це можливо зробити під час обговорення, діалогу. Тому бажаю учасникам Читань плідної дискусії».

У своєму вітальному слові директорка ННІ міжнародних відносин, історії та філософії Наталія Земзюліна відзначила: «Богданівські читання, де ми згадуємо історію українства, вже стали традиційними в нашому університеті. Такі заходи корисні і для студентів, і для викладачів, адже дають поштовх для наукового розвитку».

На пленарному засіданні «Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького: з іменем великого гетьмана до сторічного ювілею» виступили відомі науковці з доповідями. Про козацьку революцію на тлі історії раннього модерну розповів Дмитро Вирський, провідний науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України.

Доповідь «Дипломатія Богдана Хмельницького» виголосив Анатолій Чабан, професор кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки.

Про конструювання образу Богдана Хмельницького в наративних текстах Гетьманщини розповів Андрій Бовгиря, старший науковий співробітник відділу української історіографії Інституту історії України НАН України.

Маловідомі факти з історії ранніх гетьманів навів Юрій Присяжнюк, професор кафедри історії України. Він розповів про аристократичний рід Ружинських, зокрема козацького гетьмана Богдана Ружинського (Федора Богданка) і значення його діяльності для становлення українського козацтва. Тим самим спробував змінити стереотипні уявлення щодо соціокультурної сутності походження козацтва, аргументовано змістивши акценти міркувань з посполитих на шляхту.

Доповідь на тему «Період Руїни в оцінках сучасної української історіографії» підготував Юрій Степанчук, професор кафедри історії та культури України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Про концепцію «Демократичної, селянсько-міщансько-козацької революції 1648–1649 років» академіка Михайла Покровського повідомив Ігор Фареній, професор кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки.

Історію становлення та розвитку ЧНУ в експозиціях музею навчального закладу розповіла Лариса Синявська, професорка кафедри історії України, директорка Музею історії ЧНУ.

Також під час цьогорічних «Богданівських читань» відбулося шість секційних засідань, присвячених темам: «Гетьман Богдан Хмельницький і козацька доба: історія й історіографія», «Методологія, історіографія, джерелознавство та спеціальні галузі історичної науки», «Археологія, етнологія, краєзнавство», «Історія України», «Всесвітня історія. Міжнародні відносини», «Політика пам'яті та історична свідомість на окупованих Росією територіях України».

За підсумками конференційного відеоспілкування і підготовлений цей збірник наукових праць, який традиційно містить тексти істориків різних генерацій, але з явним пріоритетом молодих дослідників – студентів і аспірантів Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», Державного закладу «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), Житомирського державного університету ім. Івана Франка, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Київського університету ім. Бориса Грінченка, Національної музичної академія України ім. П. І. Чайковського, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» ім. Ігоря Сікорського, Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди та ін. закладів.

1. *Записки Студентського наукового товариства: Матеріали наукових засідань / За ред. В. В. Масненка, Ю. П. Присяжнюка.* – Т. I. – Вип. 1–4 (2003–2004 рр.). – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, Осередок НТШ у Черкасах, 2006. – 168 с.
2. *Записки Осередку НТШ у Черкасах : зб. наук. ст. – Т. II. Праці історично-філософської секції / За ред. В. В. Масненка.* – Черкаси : Осередок НТШ у Черкасах, 2009. – 240 с.
3. *Шості Богданівські читання : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції : зб. наук. пр. / Ред. кол. : В. Масненко, Ю. Присяжнюк, В. Гарнага та ін.* – Черкаси : «Вертикаль», вид. ПП Кандич С. Г., 2011. – 332 с.
4. *Сьомі Богданівські читання : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції : зб. наук. пр. / Ред. кол. : О. Драч, К. Івангородський, А. Касян та ін.* – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2013. – 480 с.
5. *Восьмі Богданівські читання : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції : зб. наук. пр. / Ред. кол. : О. Драч, К. Івангородський, А. Котиченко та ін.* – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2014. – 280 с.
6. *Дев'яті Богданівські читання : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції : зб. наук. пр. / Ред. кол. : О. Драч, К. Івангородський, Л. Синявська та ін.* – Черкаси, 2016. – 140 с.
7. *Десяті Богданівські читання : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції : зб. наук. пр. / Ред. кол. : Ю. Присяжнюк та ін.* – Черкаси : ЧНУ, 2018. – 144 с.

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ І ЙОГО ДОБА

Ігор Чава

ОБРАЗ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКИХ ІСТОРИКІВ ПОЧАТКУ ХХ ст.

У дослідженнях польськими істориками подій Національно-визвольної війни (революції) середини XVII ст. важливе місце відводилося ролі в них окремих історичних персоналій. В останніх не лише бачили полководців, дипломатів чи політиків, що спрямовували маси повстанців, але й часто втілювали в їхні образи риси самого козацтва, українського народу чи навіть персоналізували у них міфологізовані характеристики певних цивілізацій.

Найбільше уваги дослідників серед лідерів козацької революції логічно приковувала до себе постать Б. Хмельницького. У сучасних українських історіографічних студіях образ Хмельницького в працях Л. Кубалі вивчала О. Пестрикова [1], а серед польських науковців – Е. Кокко, який з'ясував зображення особи козацького гетьмана в творах Ф. Равіти-Гавронського [2]. Однак, і на сьогодні українські науковці не створили праць, у яких торгнулися б образу Б. Хмельницького у змалюванні польської історіографії початку ХХ ст. Тож, пропонується розвідка покликана заповнити цю прогалину в українських історіографічних дослідженнях, простежити особливості зображення постаті Б. Хмельницького в польській історіографії початку ХХ ст., визначити впливи на змальований дослідниками образ гетьмана різноманітних історичних міфів, наукових і політичних концепцій.

Для багатьох поляків Б. Хмельницький став одним із уособлень ворога народу та держави, якого зображали із цілим комплексом стереотипних негативних рис. Багато митців, мислителів і навіть учених намагалися конструювати із козацького гетьмана шаблонний образ антигероя, використовуючи для цього цілий набір відповідних порівнянь та означень. Особливо такі тенденції були відчутні у творах, які надихалися ідеями неоромантизму, із характерними для них емоційністю та гіперболізацією.

Найяскравішим прикладом тут можуть служити описи Б. Хмельницького у творах Ф. Равіти-Гавронського, який ставився до постаті геть-